

08 | TRŽIŠTE

NOVI USLOVI ULASKA U EVROPSKE LANCE VREDNOSTI

U SUSRET CBAM-U BEZ ZELENE INDUSTRIJSKE POLITIKE

ZA SRBIJU JE CBAM VAŽAN ZATO ŠTO JE IZLOŽENOST KONCENTRISANA U MALOM BROJU SEKTORA I VELIKOM BROJU POVEZANIH KOMPA NIJA. IZVOZ INDUSTRIJSKE CBAM ROBE U EU, BEZ ELEKTRIČNE ENERGIJE, IZNOSIO JE OKO 1,44 MILIJARDE EVRA U 2025. GODINI. NAJVEĆI DEO ODNOSI SE NA GVOŽĐE I ČELIK – SA OKO 930 MILIONA EVRA, ALUMINIJUM – SA OKO 401 MILION EVRA, I ĐUBRIVA – SA OKO 103 MILIONA EVRA, DOK CEMENT SA STRANE IZVOZA IGRA ZNAČAJNO MANJU ULOGU. FISKALNA STRATEGIJA PROCENJUJE DIREKTAN EFEKAT CBAM-A U 2026. NA OKO 0,16 Odsto BDP-A, UZ ČIST TROŠAK OD OKO 120 MILIONA EVRA AKO SE IZVOZ NE PROMENI

PIŠE: PAVLE MEDIĆ, GLAVNI EKONOMISTA CENTRA ZA VISOKE EKONOMSKE STUDIJE (CEVES)

CBAM je evropski mehanizam kojim se cena ugljenika ugrađuje u uvoz određenih proizvoda iz trećih zemalja. Njegov trenutni obuhvat pokriva gvožđe i čelik, aluminijum, đubriva, cement, vodonik i električnu energiju.

Od 2026. godine završena je faza u kojoj je CBAM bio pre svega režim izveštavanja. Počinje period u kojem se emisije ugrađene u robu pretvaraju u finansijsku obavezu, pa se naplata za obaveze nastale po ovom osnovu u 2026. očekuje tokom 2027. godine.

CBAM je mnogo više od poreza. On menja uslove ulaska u evropske lance vrednosti. Formalni obezbećnik je EU uvoznik ili ovlašćeni CBAM deklarant, ali srpska kompanija ne mora biti formalni obezbećnik da bi trpela posledice. Kada evropski kupac traži podatke o emisijama, metodologiju, posebnu verifikaciju, dokaz o plaćenju ceni ugljenika u Srbiji ili organizaciono rešenje koje njemu smanjuje administrativni teret, proizvođač mora da obezbedi podatke u formatu koji kupac i nadležni evropski organi mogu da koriste. Ako taj lanac dokaza ne funkcioniše, primenjuju se default vrednosti koje su često značajno nepovoljnije od stvarnih emisija. Neke evropske kompanije čak zahtevaju od svojih uvoznika da formiraju zavisne kompanije u EU, završe kompletnu administraciju i na „evropskoj strani“. Niže emisije zato

postaju konkurentna prednost samo ako su izmerene, pripisane konkretnom proizvodu, verifikovane i prihvaćene u CBAM proceduri.

Za Srbiju je CBAM važan zato što je izloženost koncentrisana u malom broju sektora i velikom broju povezanih kompanija. Izvoz industrijske CBAM robe u EU, bez električne energije, iznosio je oko 1,44 milijarde evra u 2025. godini. Najveći deo odnosi se na gvožđe i čelik – sa oko 930 miliona evra, aluminijum – sa oko 401 milion evra, i đubriva – sa oko 103 miliona evra, dok cement sa strane izvoza igra značajno manju ulogu. Fiskalna strategija procenjuje direktan efekat CBAM-a u 2026. na oko 0,16 odstot BDP-a, uz čist trošak od oko 120 miliona evra ako se izvoz ne promeni. Ovaj iznos nije zanemarljiv, naročito kada se dodaju indirektni efekti, ali je važno da je teret visoko koncentrisan. Prema radnim procenama Privredne komore Srbije, CBAM-u je direktno ili kroz lance vrednosti izloženo oko 500 do 2.000 kompanija.

Praksa već pokazuje da se kompanije prilagođavaju neujednačeno. PKS je od decembra 2023. godine održala više od 30 obuka u Srbiji i regionu, a deo izvoznika počeo je da izveštava i pre nego što je to postalo obavezno. Veće kompanije sa uređenim sistemima podataka uglavnom razumeju zadatak i, uz značajne interne troškove, mogu da povežu proizvodnju, zaštitu životne sredine, prodaju

FOTO: MAGNETIC

i finansije. Tamo gde se evidencije vode ručno ili gde nema obračuna po proizvodu, CBAM postaje mnogo teži. Ovaj sistem naročito je problematičan za mala i srednja preduzeća (MSP), koja su ograničena sa resursima.

Najveće otvoreno pitanje sada je verifikacija. Kompanije moraju da obezbede EU verifikatore, dok se procenjuje da će ih na svetskom nivou biti svega oko 1.000 do 1.500 – što znači da će biti skupi i teško dostupni. Ako izveštaji za 2026. ne budu verifikovani na vreme, kupci moraju preći na default vrednosti, čak i kada su stvarne emisije srpskih proizvođača niže.

Uz deo krivice koju snosi i EU, Srbija je regulativu sa svoje strane usvajala nešto sporije od onoga što bi kompanije želele. Napravljen je važan prvi korak kada su krajem 2025. usvojeni zakoni o domaćem porezu na emisije gasova sa efektom staklene bašte i o porezu na uvoz ugljenično intenzivnih proizvoda. Početna cena ugljenika iznosi četiri evra po toni ugljen-dioksida. Cilj ove regulative je da deo novca koji bi kroz CBAM završio u EU treba zadržati u Sr-

Datum: 30.06.2026

Medij: Biznis.rs Magazin

Rubrika Tržište

Autori: Pavle Medić

Teme: Elektroprivreda Srbije (EPS)

Napomena:

Površina: 1157

Naslov: U SUSRET CBAM-U BEZ ZELENE INDUSTRIJSKE POLITIKE

Strana: 58,59

biji i usmeriti ka dekarbonizaciji, budući da će se ovaj deo poreza priznavati kao kredit u CBAM obračunima. Ovo važi uz uslov da se ovaj proces administrativno sprovede do kraja, i dodatna podzakonska regulativa usvoji (procedure za poreske prijave, uvozu dokumentaciju i razmenu podataka između Carine i Poreske uprave...). U junu ove godine usvojena je regulativa kojom se omogućava pravljenje programa podrške kojim bi se makar deo sredstava prikupljenih kroz domaći porez mogao da vrati njegovim obveznicima kroz mere podrške dekarbonizaciji.

Još je neizvesno kako će se Srbija i njena privreda izboriti sa CBAM-om, ali je već sada jasno da je ovaj proces ponovo ogolio slabosti odnosa države prema domaćoj privredi. Srbija ima razvijen sistem strateških dokumenata i u njima uglavnom prepoznaje važne teme za industriju, od digitalizacije i cirkularne ekonomije do dekarbonizacije i CBAM-a. Problem je u prioritetima, sredstvima i načinu sprovođenja.

Dosadašnja industrijska politika ostala je jednodimenzionalna. Najzre-

lija praksa je privlačenje velikih investicija, dok su domaća preduzeća, MSP i dobavljači mnogo slabije podržani. U predlogu akcionog plana industrijske politike za 2026-2027 za „Investicije od posebnog značaja“, što u praksi pre svega znači privlačenje velikih investicionih projekata, predviđeno je 199,1 miliona evra u 2026. godini. Digitalizacija dobija 0,76 miliona evra, a cirkularna ekonomija oko 0,03 miliona evra iz budžeta Ministarstva privrede. Odnos podrške velikim investitorima i MSP ostaje približno deset prema jedan.

Ta asimetrija postaje skuplja u CBAM eri. MSP ne mogu da preskoče upravljačke, finansijske i tehničke korake koji prethode dekarbonizaciji. Potrebni su im kvalitetnije upravljanje, interni podaci, MRV-lite alati, priprema projekata, pristup finansiranju i dokumentacija koju mogu da pokažu kupcima. Programi Razvojne agencije Srbije uglavnom su dobro postavljeni, ali su mali u odnosu na obim problema i ne mogu sami da nose zelenu transformaciju domaće privrede. Pravna neizvesnost, admini-

strativna sporost, neujednačeni tržišni uslovi i slabiji pristup finansiranju dodatno pogađaju upravo domaće kompanije koje bi trebalo da postanu oslonac dobavljačkih lanaca. Zato se postavlja jednostavno pitanje: ako država ume da organizuje sistem za velike investitore, zašto ne ume da izgradi jednako ozbiljan sistem za unapređenje domaćih kompanija?

Energetika je drugi fundamentalni problem. Zeleni industrijski zaokret ne može uspeti dok je elektroenergetski sistem zasnovan na uglju i dok se veliki projekti sporo pripremaju. Investicione potrebe javnog sektora i državnih energetskih preduzeća prelaze 20 milijardi evra do 2030. godine. Fiskalni savet već beleži kašnjenja kod prioritetnih projekata, probleme sa prostornom i tehničkom dokumentacijom, imovinsko-pravna pitanja i značajna uvećanja troškova. Dostupnost finansiranja zato nije dovoljna. Potrebni su bankabilni projekti, jasni rokovi, odgovorni nosioci i budžetska vidljivost.

Rizik EPS-a je najveća horizontalna pretnja. Direktni CBAM trošak izvoza električne energije je relativno mali, jer EPS već više od 30 godina ne proizvodi struju da bi je izvezio, a potrošnja energije u Srbiji dodatno raste. Međutim, prava opasnost je mogućnost da EPS od 2030. uđe u režim ekvivalentan EU ETS-u pre ozbiljne dekarbonizacije proizvodnje. U zavisnosti od cene CO₂ i pregovorenog tretmana, godišnji trošak može dostići dve, tri milijarde evra, 50-75 odsto prihoda EPS-a u ovoj godini. Takav trošak ne može se lako preneti na kupce, privredu ili budžet bez ozbiljnih posledica po konkurentnost i javne finansije.

Zbog toga zelena tranzicija mora da izađe iz tehničkog okvira i postane politički prioritet. Prvi zadaci su da se dovrši CBAM operativna, obezbedi priznavanje domaće cene ugljenika, reši verifikacioni lanac, otvore vidljive budžetske linije za dekarbonizaciju, MSP i dobavljače, i pripremi mapa puta za EPS, cenu ugljenika i pregovore sa EU.

Detaljnija analiza dostupna je u CEVES izveštaju „CBAM Readiness and the Green Industrial Transition in Serbia“, koji je izrađen uz podršku Fondacije za otvoreno društvo – Zapadni Balkan i dostupan na sajtu CEVES-a. ■

